

PM - Samnyttjande av vissa funktioner och lokalresurser

Förvaltningen har i nämndens verksamhetsplan fått i uppdrag att undersöka möjligheten att i större utsträckning samnyttja lokalresurser mellan skolor. Det kan gälla funktioner som exempelvis skolbibliotek eller elevhälsa och möjliggöra att mindre enheter som ligger geografiskt nära varandra eller inom kluster kan samarbeta kring funktioner för att på ett effektivt sätt skapa en mer komplett skolmiljö. Detta PM syftar till att beskriva de processer för samnyttjande av resurser som finns redan idag och samtidigt beskriva några viktiga aspekter att beakta vid diskussioner om ökat samnyttjande av lokalresurser.

Undervisningslokaler

Det finns redan idag ett relativt omfattande samnyttjande av undervisningslokaler mellan skolenheter. I första hand gäller det mer specialiserade lokaltyper för främst de praktisk-estetiska ämnena – såsom idrottslokaler, hemkunskapslokaler, slöjdsalar eller liknande – men det kan även gälla samarbeten kring exempelvis språkundervisning och därmed vanliga lärosalar. Dessa samarbeten sker oftast mellan närliggande skolor och hanteras normalt av verksamheterna själva. En skola som saknar kapacitet i slöjdsalar kan på eget initiativ kontakta en närliggande skola och inleda ett samarbete där de båda skolorna samnyttjar de lokalresurser som finns. Detta kan gälla såväl mellan två kommunala skolor som mellan fristående skolor och skolor i egen regi.

I vissa fall kan samarbeten vara ett resultat av en medveten avvägning redan i planeringen av skolans lokaler. Exempelvis är behovet av hemkunskapslokaler i årskurs 6 relativt litet, vilket innebär att F-6-skolor ofta planerats utan egna hemkunskapslokaler förutsatt att det finns närliggande skolor med ledig kapacitet i sin hemkunskapsfunktion. Det är även vanligt flera skolor nyttjar samma idrottshall, inte minst som idrottslokaler ofta samplaneras med Idrottsförvaltningen, samtidigt som det råder brist på idrottslokaler i många delar av staden. I idrottssalar som hör till en specifik skola hanteras samnyttjande normalt av verksamheterna själva, medan det i idrottshallar som drivs av Idrottsförvaltningen hanteras genom timbokning i Idrottsförvaltningens bokningssystem. Förutom hemkunskaps- och idrottslokaler samnyttjas även slöjdllokaler relativt ofta. Ibland kan även musik- och specialiserade NO-lokaler samnyttjas, men eftersom detta hanteras av verksamheterna själva har förvaltningen centralt ofta ingen

kännedom om dessa samarbeten. I enstaka fall finns även liknande samarbeten med fristående skolor.

Förvaltningens bedömer att specialsalar i dagsläget samnyttjas enligt följande rangordning, sett över hela staden.

1. Hemkunskapslokaler/idrottslokaler
2. Slöjdlokaler
3. Musiklokaler/NO-lokaler

Dessutom samarbetar närliggande skolor ofta kring språk- undervisning, såväl B-språks- som modersmålsundervisning. Förvaltningen arbetar löpande med att bedöma skolornas lokal- kapacitet. I dessa bedömningar ingår specialsalarernas kapacitet och noteringar görs om vilka samarbeten som finns med andra skolor. Detta ökar både förvaltningens kunskap om hur situationen avseende samnyttjande ser ut på skolorna och möjligheten att utnyttja skolornas specialsalsresurser på ett mer effektivt sätt. Samtidigt är behovet av lokalsamarbeten föränderligt, och förvaltningen har sällan möjlighet att följa upp detta över tid.

Samnyttjande av undervisningslokaler är inte enbart beroende av lokalernas kapacitet. Även faktorer som tjänstefördelning, schemaläggning, fysiskt avstånd mellan skolor och andra lokala förutsättningar kan påverka möjligheterna till samnyttjande. Skolans tjänstefördelning kan innebära att det visserligen finns lokaler som en annan skola kan samnyttja, men att det samtidigt inte finns tillgängliga lärare på plats. I exemplet med en F-6-skola som behöver samnyttja en hemkunskapssal är det sällan god ekonomi att anställa en egen lärare i hemkunskap, då det inte finns tillräckligt mycket undervisningstid för att rättfärdiga en sådan tjänst.

Avseende schemaläggning kan möjligheter till samnyttjande påverkas av att de aktuella skolorna har andra kapacitetsmässiga flaskhalsar i sina undervisningslokaler. En ansträngd lokalsituation minskar flexibiliteten i schemalaggningsen, och kan leda till att de schemapositioner som erbjuds inte passar den skola som behöver låna eller hyra tider i en specifik ämnessal. Detta innebär att det i vissa fall kan finnas viss överkapacitet i specialsalar som inte kan utnyttjas av närliggande skolor trots att behovet finns.

Avståndet mellan skolor kan också vara en avgörande faktor, inte minst för yngre elever som är begränsade i hur långt de kan röra sig. Skolan behöver ofta avsätta personal som följer eleverna till och från undervisningslokalen för att garantera exempelvis trafik- säkerhet. Avstånd kan dessutom i vissa fall kopplas till schemalaggningsproblematik i och med att tid för förflyttning behöver hanteras i schemat.

Skolmåltider

Skolmåltiden är en viktig del av skoldagen. Enligt stadens riktlinjer för skolmåltider ska måltiden vara en del av utbildningen samtidigt som den håller en hög kvalitet gällande näringsinnehåll, variation, måltidsmiljö och måltidsupplevelse. Detta uppnås genom bland annat personalutbildning, god schemaläggning, god planering och elevmedverkan. Riktlinjerna lägger stor vikt vid såväl livsmedelssäkerhet och näringsriktighet som vid miljön och upplevelsen kring skolmåltiden.

Samnyttjande av funktioner kopplade till skolmåltiden bör därför ordnas så att såväl matens som måltidsupplevelsens kvalitet kan upprätthållas. Detta innebär att hänsyn behöver tas till både matsalens och kökets kapacitet för att säkerställa att riktlinjernas målsättningar kan uppnås. Riktlinjerna säger att lunchen ska schemaläggas så att alla elever får möjlighet att äta i lugn och ro och vid ungefär samma tidpunkt varje dag, och aldrig före 10:30. Livsmedelsverket rekommenderar att lunch serveras mellan klockan 11 och klockan 13.

Köken i Stockholms stads skolor är antingen tillagningskök (där alla komponenter lagas på plats för servering i den egna matsalen och/eller leverans till andra skolor) eller mottagningskök (där mat delvis lagas i ett annat kök och levereras till mottagningsköket för komplettering och servering). I flera fall får alltså skolor redan i dag sin mat levererad från ett annat kök, vilket i sig är ett exempel på samnyttjande av resurser. Förvaltningen har sedan tidigare i uppdrag att pröva möjligheten att ställa om mottagningskök till tillagningskök när verksamhetsanpassningar som berör befintliga mottagningskök genomförs. Det kan dock finnas skäl att inte ställa om, exempelvis att lokalerna inte har utrymme för ett fullt utrustat tillagningskök. Leverans av mat eller samnyttjande av serveringslokaler kan också behövas tillfälligt vid evakueringar.

Samnyttjande avseende tillagning av mat sker alltså i viss utsträckning redan idag, exempelvis på grund av att ett kök redan från början planerats som ett mottagningskök eller som en följd av evakueringar. Transport av tillagad mat ställer dock stora krav på säkra transporter och hygienisk hantering, såväl på väg till som inom den mottagande skolan. En god arbetsmiljö – för såväl personal som elever – ska också kunna säkerställas.

En viktig aspekt av livsmedelssäkerheten är hantering av specialkost. Alla tillagning och servering av specialkost kräver tydliga rutiner för bland annat separering av livsmedel och rengöring av redskap och arbetsytor. Dessutom krävs god

kännedom om de allergier, överkänsligheter och intoleranser som finns hos de elever som serveras.

Skolmåltiden ska bidra till att uppnå målet att eleverna får kunskaper och förståelse för den egna livsstilens betydelse för hälsa och miljö. Detta ställer krav på förutsättningar för en lugn måltidsmiljö.

Matsalens kapacitet är en flaskhals på många skolor. En trång matsal kan leda till problem kopplade till exempelvis ljudmiljö och schemaläggning vilket i sin tur motverkar möjligheten att skapa en god måltidsmiljö med möjlighet att äta i lugn och ro. Matsalens kapacitet är beroende av den totala ytan, men även av möblering och flöden. En matsal som är uppdelad på flera rum kan exempelvis ha lägre kapacitet än en sammanhängande mindre lokal som är lättare att möblera på ett effektivt sätt.

Skolbibliotek

Enligt skollagen ska alla elever i grund- och gymnasieskolor ha tillgång till ett skolbibliotek. Skolbiblioteket ska verka för alla elevers lika tillgång till litteratur och medier, och har dessutom ett pedagogiskt uppdrag; verksamheten ska användas som en del i undervisningen för att stärka elevernas språkliga förmåga och digitala kompetens. För att stärka detta uppdrag är en av målsättningarna i stadens skolbiblioteksplan att öka andelen skolor med tillgång till fackutbildad bibliotekarie.

Förutom den löpande biblioteksverksamheten med utlåning och tillhandahållande av böcker och annat material ställs alltså krav på att skolbiblioteket har ett väl fungerande samarbete med såväl pedagoger som skolläring och andra delar av skolverksamheten. Dessutom innebär en väl fungerande skolbiblioteksverksamhet att personalen har god kännedom om skolans elever samt dessa elevers behov och kan anpassa verksamheten till elevernas förutsättningar. Utöver detta har skolbiblioteket som fysisk plats också en viktig funktion som mötesplats och studierum för skolans elever.

Möjligheten att utföra och tillgodose dessa uppdrag och funktioner påverkas av faktorer som fysiska förutsättningar i form av lokaler, organisatoriska förutsättningar och personalförsörjning. Lokalerna behöver vara ändamålsenliga, åldersanpassade och finnas inom rimligt avstånd till eleven. Skolbiblioteket behöver vara bemannat av kvalificerad personal i sådan utsträckning att det pedagogiska uppdraget kan utföras på ett anpassat och sammanhängande sätt. I dagsläget skiljer sig förutsättningar och prioriteringar på stadens

skolor åt både vad gäller bemanning och lokaler, och vissa skolor har bättre förutsättningar än andra.

Samnyttjande av biblioteksresurser sker i viss utsträckning redan idag, oftast kopplat till skolornas organisatoriska förutsättningar. Framför allt rör det sig om mindre skolor som organisatoriskt hör till en större skolenhet. I sådana fall hör skolbiblioteket eller skolbiblioteken till en enda skolenhet, vilket ger förutsättningar för en pedagogiskt sammanhängande verksamhet över elevens hela skolgång samt goda förutsättningar för styrning och samverkan med pedagogisk personal. I skolfastigheter som huserar flera skolenheter, exempelvis S:t Eriks gymnasium/RGRH Stockholm, finns också naturliga förutsättningar för samnyttjande. På enstaka skolor finns kombinerade skol- och folkbibliotek.

Ett ökat samnyttjande av skolbiblioteksresurser kan ha såväl positiva som negativa effekter. På skolor som idag har bristfällig tillgång till skolbibliotek kan samnyttjande leda till ökad tillgång. Detta kan exempelvis gälla mindre grund- eller gymnasieskolor – i synnerhet mindre gymnasieskolor med yrkesinriktning som ofta har svårt att prioritera skolbiblioteksverksamhet.

Samtidigt kan samnyttjande leda till negativa effekter, som att den skola som saknar egna bibliotekslokaler får längre avstånd till skolbiblioteket, i såväl fysiskt som organisatoriskt hänseende. Dessutom kan delade verksamheter och därmed delade bibliotekarie- eller biblioteksassistenttjänster leda till svårigheter att rekrytera kvalificerad personal till skolbiblioteken. Om en tjänst exempelvis delas mellan två separata skolverksamheter kan det innebära problematik kring såväl ledarskap som det pedagogiska uppdraget, vilket innebär att en delad tjänst är mindre attraktiv än en samlad tjänst med ett mer enhetligt uppdrag.

Positiva effekter av samnyttjande förutsätter alltså att skolbiblioteket kan bemannas i tillräcklig utsträckning samt att avstånden till verksamheten – såväl fysiska som organisatoriska – inte är alltför stora. Ett sätt att säkerställa så goda förutsättningar för samnyttjande som möjligt är att i nya skolor – eller kluster av skolor – redan från början planera skolbiblioteksfunktionen med samnyttjande i åtanke. Skolbiblioteket behöver i en sådan planering ges såväl fysiska som organisatoriska förutsättningar att på ett bra sätt klara det pedagogiska uppdraget.

Andra funktioner

Flera andra funktioner i skolans lokaler och organisation är möjliga att samnyttja. Små skolor är ofta en del av en större enhet, och sitter

ofta organisatoriskt ihop med en större enhet. Ett exempel är Ulvsundaskolan som är en del av Alviksskolans organisation, trots att lokalerna inte ligger i direkt anslutning till varandra. I sådana skolor kan elevhälsa, bibliotek och vissa administrativa funktioner samnyttjas. Om lokalerna ligger nära varandra kan även vissa vaktmästerifunktioner samnyttjas.

Enligt skollagen ska alla elever från och med förskoleklass till och med gymnasiet ha tillgång till en samlad elevhälsa med medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. En skola ska alltså ha tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator, samt personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses. Samverkan är en mycket viktig del av elevhälsans arbete, både inom elevhälsan och med andra delar av skolans verksamhet. Samnyttjande av elevhälsofunktioner kan innebära att detta samarbete försvåras, exempelvis om personal i de olika insatserna sällan är på plats samtidigt. Å andra sidan kan rätt planerat samnyttjande, liksom för skolbibliotek, innebära en ökad tillgång till exempelvis psykolog eller kurator på mindre skolenheter som kan ha svårare att bemanna sådana funktioner.

Sammanfattning

Förvaltningen konstaterar att samnyttjande av lokalresurser förekommer i relativt stor omfattning redan idag. I vissa fall är detta ett resultat av avväganden redan i planeringsstadiet, exempelvis ett planerat samnyttjande av hemkunsks- eller idrottslokaler för att effektivisera lokalnyttjandet. Utöver detta förekommer ofta samnyttjande som initieras av skolenheterna för att skapa tillgång till exempelvis bättre anpassade speciallokaler (exempelvis NO- eller slöjdlokaler) eller till särskild pedagogisk kompetens (exempelvis språk- eller modersmåls lärare).

Samnyttjande av såväl lokalresurser som andra pedagogiska resurser kan alltså leda till positiva effekter för verksamheten i form av bättre tillgång till resurser för skolor som av olika anledningar har svårt att prioritera eller skapa förutsättningar för i de egna lokalerna. Samtidigt krävs hänsyn till de uppdrag och riktlinjer som styr skolans olika verksamheter och det är viktigt att förutsättningar för samverkan, kompetensförsörjning och arbetsmiljö beaktas vid alla diskussioner om samnyttjande.

Förvaltningen föreslår ingen förändring med anledning av detta PM.